

Univerzita Pardubice
Filozofická fakulta

Ženy v hnutí Haré Kršna

Ester Popová

Bakalářská práce
2010

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ester POPOVÁ**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **Ženy v hnutí Haré Kršna**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce si klade za cíl teoreticky uchopit a vystihnout fenomén novodobých náboženských hnutí. Je zaměřena na postavení žen v komunitě. Informace budou čerpány z již vzniklých studií a odborné literatury. Hlavním zdrojem informací je terénní výzkum, který bude probíhat v průběhu celého roku na ekologické farmě Křišňův Dvůr v Městečku u Benešova. Výzkumnými metodami budou polostrukturované rozhovory a zúčastněné i nezúčastněné pozorování.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

FÁREK, Martin; Hnutí Haré Kršna : institucionalizace alternativního náboženství; Praha: Karolinum 2008 KNOTKOVÁ, Blanka; Obrazy ženství v náboženských kulturách; Praha: Paseka 2008 LUŽNÝ, Dušan; Hledání ztracené jednoty: průniky nových náboženství a ekologie; Brno: Masarykova univerzita 2004 MRÁZEK, Miloš; Děti modrého boha : tradice a současnost hnutí Haré Kršna; Praha: Dingir 2000 PARTRIDGE, Christopher H.; Encyklopedie nových náboženství: nová náboženská hnutí, sekty a alternativní spiritualita; Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2006 VOJTÍŠEK, Zdeněk; Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice : náboženství, církve, sekty, duchovní společenství; Praha: Portál 2004

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.

Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2009**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2010**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Petr Pabian, Th
vedoucí katedr.

V Pardubicích dne 30. listopadu 2009

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti

vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy

o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s

tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o

užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat

přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a

to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 25.3.2010

Ester Popová

Děkuji PhDr. Janě Jetmarové Ph.D. za vedení této práce a všem respondentkám.

Abstrakt

Hlavní náplní této práce je postavení ženy v hnutí Haré Kršna, role žen v komunitě a míra jejich identity s hnutím. Dále je zaměřena na výchovu dětí, výběr partnera mezi oddanými a na každodenní činnosti na farmě. Mým záměrem je také dozvědět se, co ženy vede ke vstupu do hnutí, jak snášejí komunitní způsob života a jak se na jejich rozhodnutí dívá jejich rodina. Terénní výzkum probíhá na farmě Kršnův dvůr v Městečku u Benešova, proto je vyzdvihován především vesnický způsob života a odmítání hmotných tužeb v současném světě. Metodou je zúčastněné pozorování během dobrovolnické činnosti na farmě a polostrukturované rozhovory s členkami. Toto hnutí u nás nemá dlouhou tradici, proto se věnuji jeho vzniku na celosvětové úrovni a hinduistické morálce, ze které vychází. Důležitým aspektem, jemuž se práce okrajově věnuje je též vnímání genderu a společenské postavení žen. Cílem výzkumu je zjistit nakolik se ženy ztotožňují s hnutím, jak vnímají svou roli v komunitě a jaká je sounáležitost mezi členy navzájem.

Klíčová slova

Haré Kršna – hnutí – komunita – ženy – mateřství

Abstract

The main topic of this work is situation of women in Hare Krsna, their part in this community and a measure of identity with this movement. This work is also focus on upbringing children, on finding partner in this community and on everyday labour in the farm. I also want to find out what was the reason for entering this community, how do they tolerate the way of life in this group and what do their families think about it. Research was made in the farm Krsna's Yard in Městečko u Benešova. The country life is enforced and consumer society is rejected. The method of research was sighting during volunteer activity and semi-structured talks with woman – members. There isn't long tradition of this community in Czech Republic that's why I talk about its history in all over the world and I also talk about dharma, which is basement for this community. Another aspect of my work is a reception of gender and a status of women.

Key words

Hare Krsna – movement – community – women – motherhood

OBSAH

1. ÚVOD.....	9
2. METODOLOGIE VÝZKUMU.....	11
2.1 Data výzkumu.....	11
2.2 Charakteristika respondentů.....	12
2.3 Použitá metodologie.....	14
2.4 Etika výzkumu.....	16
2.5 Kritická reflexe zdrojů.....	17
3. ZÁKLADNÍ INFORMACE O HNUTÍ HARÉ KRŠNA.....	19
3.1 Hinduistická nauka.....	19
3.2 Vývoj od višnuismu k Haré Kršna.....	20
3.3 Hnutí Haré Kršna v České republice.....	21
3.3.1 Střediska hnutí Haré Kršna v ČR.....	22
3.4 Způsob života oddaných.....	24
3.5 Genderové rozdíly.....	27
4. TERÉNNÍ VÝZKUM.....	28
4.1 Denní program oddaných.....	28
4.2 Vstup do hnutí.....	31
4.2.1 Vnímání vstupu do hnutí rodinnými příslušníky oddaných.....	33
4.3 Oddělení pohlaví.....	33
4.4 Vnější znaky příslušnosti žen k hnutí Haré Kršna.....	34
4.5 Etapy v životě ženy.....	35
4.5.1 Výběr partnera.....	35
4.5.2 Manželství.....	37
4.5.2.1 Manželské páry na farmě Kršnův dvůr.....	38
4.5.2.2 Svatební obřad – <i>viváha</i> (védská svatba).....	39
4.5.2.3 Sexualita a rituální čistota.....	40
4.5.3 Mateřství.....	41
4.5.3.1 Výchova dětí v komunitě.....	42
4.5.3.2 Vzdělávání dětí.....	44
5. ZÁVĚR.....	45
6. BIBLIOGRAFIE.....	46
PŘÍLOHY	

1. ÚVOD

Hnutí Haré Kršna mě zaujalo již před mnoha lety, zpočátku především občasným setkáváním na ulici s jeho stoupenci, později na festivalu Open Air v Trutnově, kde má hnutí svoje pódium, zpívá mantry, předčítá z véd a provozuje vegetariánskou restauraci. Dá se říci, že jako mnoho lidí, které jsem potkala během svého výzkumu, ať už *oddaných*¹ nebo pouze sympatizujících, jsem se dostala k filozofii Haré Kršna díky jejich kuchyni. Jako vegetariánka jsem vždy hledala alternativu k „západnímu“ stylu stravování a po setkání s pestrostí indické kuchyně a nasycení těla jsem ve filozofii hnutí Haré Kršna objevila částečně i potravu pro duši.² Na úvod této práce je tedy nutné předeslat, že sama sebe mohu označit za sympatizantku hnutí Haré Kršna.

V současnosti je téma náboženských hnutí aktuální zejména mezi mladými lidmi. Právě oni totiž často hledají cestu, po které se mají dále ubírat, a náboženství se někdy zdá být tím pravým prostředkem. U některých z nich je častým důvodem vstupu do nějaké náboženské organizace únik od materialisticky založené společnosti v dnešním západním světě. Právě hnutí Haré Kršna se mladým lidem snaží přiblížit svým ekologickým smýšlením a nezávislostí na majoritní společnosti.

Tato práce je rozdělena do několika částí. V úvodní kapitole se věnuji metodám použitým během terénního výzkumu, způsobu získávání respondentek, etice výzkumu a snažím se zhodnotit použitou literaturu a její dostupnost. Následující kapitola je věnována vzniku hnutí, způsobu života, regulativním principům a nastiňuje též genderové rozdíly v komunitě. Podstatnou část tvoří popis jednotlivých středisek v České republice.

Čtvrtá kapitola shrnuje výsledky terénního výzkumu. Otázky byly zaměřeny na výběr partnera mezi oddanými, manželství a výchovu dětí

¹ Oddaní Kršnovi, praktikující činnosti spojené s uctíváním Kršny jako Pána. Sami se tak označují, proto tento výraz používám i ve své práci.

² Přirovnání mého respondenta – člověk, který má potřebu „nasytit“ svou duši má jedinečnou příležitost identifikací se s hnutím Haré Kršna.

v komunitě, na sexualitu, která má jednu jedinou funkci a v neposlední řadě na každodenní činnosti na farmě.

Cílem tohoto výzkumu je zjistit nakolik se ženy ztotožňují s hnutím, jaká je sounáležitost mezi členy navzájem, zabývá se rolí žen v komunitě a tím, jak své postavení vnímají.

2. METODOLOGIE VÝZKUMU

2.1 Data výzkumu

Terénní výzkum probíhal na ekologické farmě Kršnův dvůr, nacházející se v Městečku u Benešova od dubna 2009 do února 2010. V tomto období jsem farmu navštívila pětkrát, každá má návštěva trvala přibližně čtyři dny, celkem asi tři týdny. Při žádné návštěvě jsem nebyla sama, vždy se ke mně připojila některá z mých kamarádek, která měla zájem zjistit, jak to na farmě chodí a poslechnout si něco z filozofie hnutí Haré Kršna. Tato skutečnost mi velmi pomohla, mnohé z neformálních rozhovorů měly díky třetí osobě více podnětů a větší možnosti.

Má první návštěva farmy proběhla již v listopadu roku 2008 za účelem vytvoření prezentace do předmětu Základy vizuální antropologie. Jednalo se o podrobné zachycení vybraného fenoménu; se svou kolegyní jsem si vybrala právě farmu Kršnův dvůr. Bohužel jsme o své návštěvě nedaly předem vědět a tak nás nemile překvapilo, když jsme se dozvěděly, že se právě koná *Prabhupádův maraton*³, proto se na farmě nacházelo velmi málo oddaných⁴. Přesto se nás s úsměvem ujal Madhumangal dás, který je pověřen kontaktem s veřejností a provedl nás po farmě, ukázal nám chlévy, mlýn, okolí farmy i chrámovou místnost a tradiční hudební nástroje *mrdangu* = buben, po jehož zavěšení na ramena se na něj hraje obouručně a *kartály* = malé činely; oba tyto nástroje se používají k tradičním obřadům. K našemu překvapení jsme byly pozvány k *přijímání prasádam*⁵ společně s ostatními oddanými. Tento náš údiv byl vysvětlen hned vzápětí – Prabhupáda⁶ říká, že vše, co je obětováno Kršnovi, by měl oddaný s úctou přijímat, ale také rozdávat ostatním, aby i ti měli možnost ochutnat *Kršnovu milost*, jak se *prasádam* nazývá jinak.⁷ Na konci této návštěvy jsme si vyměnily kontakt s Madhumangalem a pár měsíců potom jsme byly pozvány na výpomoc na farmě. Šlo o naučnou stezku okolo

³ Jedná se o distribuci produktů farmy a iskonské literatury v některých městech po celé ČR.

⁴ Počet oddaných na farmě je proměnlivý, často se na něm neshodnou ani oddaní, nejčastěji je uváděn počet 17-20 lidí.

⁵ Více viz kap. 3.4, str. 17.

⁶ Více viz kap. 3.2, str. 12.

⁷ BHAKTIVÉDANTA SVÁMÍ, Prabhupáda. *Vědecké poznání duše*. (Praha 1996). str. 324.

farmy a dětské hřiště, kde jsme umísťovaly dětské atrakce a cedule s naučnými texty týkající se historie farmy a ekologického zemědělství. Při této návštěvě mě život v hnutí natolik zaujal, že jsem se rozhodla zde provést terénní výzkum. Oddaní v tom neviděli problém a vzpomínali, že na farmě již nějaké vysokoškolské práce, zabývající se hnutím a farmou, vznikaly.

Další návštěvy jsem tedy po vzájemné domluvě podnikla již za účelem terénního výzkumu, kdy jsem se začlenila do života komunity dobrovolnickou činností a častějším krátkodobým pobytem mezi oddanými. Zpočátku jsem prováděla neformální rozhovory zaměřené spíše na fungování hnutí a život na farmě. Jako žena jsem byla přirozeně představena svobodným dívkám na farmě a trávila s nimi celý den, proto jsem měla možnost dobře je poznat a připravovat je i sebe na svůj výzkum. S postupujícím časem se mé otázky již zužovaly na postavení ženy, výchovu dětí a výběr partnera.

Komunita má v současné době kolem dvaceti oddaných, na počtu se často neshodli ani sami, počet je velmi pohyblivý. Manželských párů bylo na farmě šest, v průběhu mého výzkumu se ale tři páry odstěhovaly do vlastního bytu v blízkém okolí a farmu pouze často navštěvují. Důvodem je málo prostoru na bydlení pro manželské páry. Častými víkendovými návštěvníky jsou i páry žijící v pražském chrámu a ostatní sympatizanti, kteří se chystají na zasvěcení a prozatím žijí v soukromí a chodí do zaměstnání. Mimo párů jsou zde i svobodné dívky - *matajís*⁸, svobodní muži i děti.

2.2 Charakteristika respondentů

Pro svůj výzkum jsem chtěla získat vdané i svobodné ženy s rozdílnou dobou přítomnosti v hnutí a na farmě, z důvodu jiného pohledu a rozdílné míry zkušeností. Mladé svobodné *matajís*, ale i vdané ženy nefigurující v hnutí dlouho mi většinou doporučovaly zkušenější oddané, své názory označovaly ještě za nezformulované a nevyspělé.

Klíčovou respondentkou se již během prvních návštěv stala *bhaktin*⁹ **A**, šestadvacetiletá svobodná dívka, na farmě pobývajících krátkou dobu, asi jeden

⁸ Více viz kap. 4.3, str. 25.

⁹ Jiný výraz pro oddaného., nejčastěji se užívá pro ještě nezasvěcené členy. Zasvěcení členové na rozdíl od nezasvěcených používají duchovní jméno. Z důvodu malého počtu oddaných na farmě nepoužívám jejich jména, aby čtenář při návštěvě farmy nemohl ztotožňovat výpovědi s jejich původci.

rok. S ní jsme jako návštěvnice trávily nejvíce času při práci, úklidu a podobných činnostech. Rozdělovala nám práci, upozorňovala na výjimečné obřady nebo události, které se nekonají každý den. Při některých návštěvách jsme s ní sdílely i pokoj svobodných dívek, protože v pokoji určeném pro hosty se ubytovali jiní hosté. Tak jsem měla možnost pozorovat ji i při běžných a často i osobních příležitostech, např. večerní uctívání osobního oltáře apod. Mé časté zapisování získaných informací nekomentovala, při požádání mi některé zopakovala a líbil se jí můj zájem. Jen se často ujišťovala, jestli ji v daném momentu nahrávám, své názory považovala ještě za neuspořádané a doporučovala mi nahrávat si spíše zkušenější oddané. Často se o mém zaměření na ženy v hnutí před těmito zkušenějšími zmiňovala a radila mi, abych se na rozhovoru domluvila právě s nimi, protože jsou na vyšší úrovni než ona sama. Tato respondentka mi nejvíce osvětlila postavení žen i způsob života na farmě v neformálních rozhovorech, poté i svá stanoviska k výběru partnera a k manželství, to probíhalo v polostrukturovaných rozhovorech nahrávaných na diktafon.

Významnou respondentkou byla také třicetiletá **B**, vdaná žena se dvěma dětmi, na farmě pobývajícím již 11 let, proto byla považována za zkušenější oddanou. Měla mi co říct k výchově dětí v komunitě, k jejímu manželství, které vzniklo až mezi oddanými a jejímu osobnímu vývoji v hnutí. Již při svých prvních návštěvách jsem se s ní setkávala a častým tématem našich rozhovorů bylo její bouřlivé mládí před vstupem do hnutí a současný duchovní a rodinný život.

Při jedné z posledních návštěv jsem také hodně času trávila s **C**, pětadvacetiletou vdanou ženou s jednou dcerkou a druhou na cestě. Velkým rozdílem bylo to, že se svým manželem se znali již dříve a až spolu vstoupili mezi oddané, proto jsem se v polostrukturovaném rozhovoru zaměřila i na tento aspekt jejího života.

Mezi příležitostné informátorky patřila **D**, asi osmadvacetiletá vdaná žena, jež v době mého výzkumu porodila syna, proto se musela věnovat mateřským povinnostem. Dále **E**, s kterou jsem se zpočátku domluvila na nahrání rozhovoru, bohužel však při mé poslední návštěvě byla s manželem v Indii (což je cílem každého oddaného) a já jsem tak o rozhovor přišla. Spíše

příležitostné rozhovory jsem vedla s ještě asi třemi oddanými, které potvrzovaly informace sdělené hlavními informátorkami.

Některé informace jsem získávala během svého pobytu i od mužů, ale to bylo vzhledem k rozdělení mužských a ženských rolí poměrně složité. V tomto případě šlo o již zmíněného Madhumangala dáse, se kterým jsem byla i v elektronickém kontaktu, proto jsem se na něj mohla obrátit i při zpracovávání získaných dat. S jeho laskavým svolením jsem si zapůjčila také nějaké fotografie z jeho bohatého archivu, z nichž některé jsou prezentovány na oficiálních odkazech farmy, jiné jsou uloženy v jeho soukromém profilu na sociální síti Facebook.

2.3 Použitá metodologie

Hlavní metodou bylo zúčastněné pozorování, jež probíhalo při společné každodenní práci a zapojení se do pravidelných chrámových obřadů. Ctíla jsem brzké vstávání a účastnila se ranních obřadů, jejichž pozorování pro mě bylo velmi přínosné. Při těchto obřadech jsem prováděla stejné činnosti jako oddaní, tedy zpěv a tanec, i když zapojit se mi zpočátku dělalo problémy. Svou roli sehrál stud a také neznalost jednotlivých úkonů a jejich následnost.

Ve chvíli, kdy mi bylo nabídnuto, že mohu společně s oddanými odříkávat *džapu*¹⁰ a více tak pochopit duchovní rozměr jsem ale zdvořile odmítla a odebrala se mimo chrámovou místnost. Tato činnost je pro mě znakem skutečného oddaného, který ji potřebuje ke svému rozvoji, ale v mém podání by zněla neupřímně a neosobně. Mé rozhodnutí bylo samozřejmě respektováno, ale bylo mi řečeno, že by se mi koncentrace při odříkávání jistě zalíbila a má duše by při tomto úkonu byla blíže Kršnovi. S tímto přístupem jsem se u oddaných setkávala častěji, chtěli mi nabídnout ten nektar, kterým je pro ně Kršna a odpoutat mě od materiálního myšlení západního člověka.

Počáteční rozhovory vznikaly při práci v kuchyni, při úklidu či při náhodném setkání, kdy se někteří obyvatelé ptali, co na farmě pohledávám. Na tyto otázky jsem vždy odpovídala, že se na ně zaměřuji ve svém výzkumu,

¹⁰ Více viz kap. 3.4, str. 16.

jehož výsledky mám prezentovat ve své bakalářské práci. Po tomto mém objasnění často následovala otázka, jestli jsem si toto téma vybrala sama a jak jsem se o hnutí a farmě dozvěděla. Většinou jsem se setkala s laskavým přístupem a ochotou odpovídat.

Při neformálních rozhovorech majících za cíl pochopit fungování života v hnutí jsem přirozeně diktafon nepoužívala, vystačila jsem si s drobnými zápisky. Oddaní můj všudypřítomný blok nekomentovali, při mém zapisování úryvků přednášek mě někteří z nich chválili a při doplňujících dotazech rádi zpřesňovali své odpovědi. Diktafon jsem používala až při pozdějších polostrukturovaných rozhovorech, vždy po předchozí domluvě. Nikdy jsem se nesetkala s negativní odpovědí, spíše s nejistotou vlastních vyjadřovacích schopností dané respondentky.

Vytyčila jsem si následující výzkumné otázky pro všechny zúčastněné:

- Jak ses dostala do hnutí a co Tě k tomu vedlo?
- Jak dlouho jsi členkou hnutí? Jak dlouho pobýváš na farmě?
- Jak se na to dívá Tvá rodina, přátelé? Jste stále v kontaktu?
- Jak jsou v komunitě rozlišeny role ženy a muže?

Z hlediska rozdílné problematiky bylo nutné další otázky pokládat na základě toho, zda se jednalo o ženu svobodnou, či vdanou.

U svobodných žen jsem se zaměřila na tato témata:

- Jak funguje výběr partnera/manžela? Je nutné, aby byl též oddaný?
- Plánuješ zde i nadále zůstat a vychovávat na farmě své budoucí potomky?

Vdaných žen jsem se tázala na následující otázky:

- Jak probíhalo Tvé seznámení se současným manželem? Poznali jste se až v komunitě?
- Jak probíhá svatba?
- Je potřeba souhlasu k početí dítěte?
- Jsou spojena nějaká specifika či rituály s porodem?

- Máte děti? Chodí do školy?
- Ovlivňuje komunita výchovu dětí?
- Jak děti chápou Vaše obřady, jak jim to vysvětlujete, či chcete v budoucnu vysvětlit?

I v této malé komunitě se dala využít metoda „sněhové koule“, kdy některé z respondentek věděly, která z obyvatelk by mi k danému tématu měla co říct z vlastní zkušenosti.

Plnohodnotným zdrojem informací byly knihy vydávané nakladatelstvím *Bhaktivédanta Book Trust*¹¹, s nimiž se oddaní plně identifikují a svou řeč prokládají citacemi uvedenými v této literatuře. Díla Prabhupády mi byla doporučována každý den, téměř na jakoukoliv běžnou činnost lze aplikovat nějaké poznání obsažené v těchto textech.

2.4 Etika výzkumu

Má přítomnost na farmě byla všemi tolerována, vždy jsem byla vítána a oddaní se mi snažili zodpovídat na mé otázky trpělivě a bez zábran. Mohla jsem nahlédnout do všech koutů budovy, zapovězen jsem měla vstup do kuchyně z důvodu rituální čistoty, proto jsme práce spojené s vařením vykonávaly v jiné místnosti či venku.

Jediné významné tabu pro mě znamenalo důsledné oddělení pohlaví, tedy nemožnost získat podrobnější informace od mužů, v závislosti na mém tématu tedy pohled mužského oddaného na svět ženy, partnerství a soužití s ženami. Při možnosti rozhovoru byly tématem spíše praktické informace týkající se života na farmě. Často jsem byla usměrňována ve svém vystupování a přístupu k mužům. V těchto případech šlo nejčastěji o příliš odhalující oděv, rozpuštěné vlasy nebo přímý oční kontakt s některým z nich.

¹¹ Více viz kap. 3.2, str. 13.

Z vlastního rozhodnutí v této práci neuvádím občanská ani sanskrtská jména respondentů, aby příležitostný návštěvník farmy a zároveň čtenář této práce nemohl spojovat některé z výpovědí uvedené v terénním výzkumu s jejich původci.

2.5 Kritická reflexe zdrojů

Literatury zabývající se kriticky hnutím Haré Kršna je velmi málo, proto jsem byla nucena čerpat základní informace převážně z knih vydávaných samotným hnutím, což pro mě bylo na jednu stranu přínosné z důvodu lepšího pochopení filozofie této komunity, na druhou stranu byl nutný i kritický pohled. Ten byl okrajově zmíněn v publikaci Zdeňka Vojtíška (Vojtíšek, 2004) a Ronalda Enrotha (Enroth, 1995).

Nejvýznamnějším zdrojem historické části této práce byla publikace *Děti modrého boha* (Mrázek, 2000), která se stručně věnuje vývoji bengálského višnuismu, proniknutím hnutí na Západ a jeho současnosti v našich zeměpisných šířkách, podrobněji i v České republice.

Mnoho informací týkajících se života oddaných jsem získala v časopise Dingir (1/2007), toto číslo časopisu bylo věnováno hnutí Haré Kršna. Autoři článků se věnovali počátky hnutí u nás, vývojem po roce 1989, objevuje se zde i reportáž z farmy Kršnův dvůr. Nejprínosnějším článkem tohoto časopisu pro měl byl příspěvek Jaroslava Klepala *Kršnovy každodenní intervence*, na jehož základě jsem zkontaktovala autora – studenta etnologie, který se ve své diplomové práci „*Nejsem toto tělo“: tělo a posvátné já u členů hnutí Haré Kršna v České republice*, zabýval podrobněji tímto hnutím a prováděl v jeho centrech terénní výzkum. Jím zasláná diplomová práce, která dosud nebyla publikována, mi dala hodně podnětů k mému vlastnímu terénnímu výzkumu.

Problematiku genderu nejlépe popisuje kniha *Pohlaví, gender a společnost* (Oakley, 2000). Postavení ženy v tomto hnutí vystihuje kapitola *Žena v hnutí ISKCON: matka, partnerka, májádéví?* v knize *Hnutí Haré Kršna: institucionalizace alternativního náboženství* (Fárek, 2008).

Archetypu mateřství v hinduismu se věnuje specialistka na gender v literatuře a náboženství Blanka Knotková – Čapková. Mateřství a výchova dětí je pro členky hnutí jeden z nejdůležitějších rozměrů života stejně jako pro hinduistky (Knotková – Čapková, 2008).

Tématem sexuality v náboženství se zabývají publikace *Sexualita v náboženstvích světa* (Bellinger, 1998) a *Dějiny erotiky a sexuality v náboženství* (Chadima, 2009). Tyto dvě knihy se zaměřují na hinduistické pojetí pohlavního života, kde je Kršna zobrazován jako symbol nikdy neutuchající sexuální energie, tedy toho rozměru, který členové hnutí ve svém životě potlačují.

Z internetových zdrojů je třeba zmínit především stránky Hnutí Haré Kršna v České republice (www.harekršna.cz). Jedná se o stránky podávající nejvíce přínosných informací ohledně filozofie hnutí, středisek v ČR, atd. Je zde i mnoho odkazů na ostatní weby týkající se hnutí, kírtanová rádia, dokonce i na 24 hodinové on line vysílání kírtanů a přednášek ze Šrídhám Májápuru, hlavního města vaišnavů v Západním Bengálsku (<http://www.mayapur.tv>).

Vzhledem k mému terénnímu výzkumu prováděnému na farmě Kršnúv dvůr byl častým zdrojem informací web právě tohoto střediska (<http://www.krisnuvdvur.cz>) a společnosti přátel a oddaných Kršny, která sdružuje všechny oddané, přátele a příznivce farmy (<http://spok.krisnuvdvur.cz/>).

Další obsáhlý web je www.vaisnava.cz, který se věnuje převážně indickým svatým místům a božstvům, je zde možnost stáhnout si některé z knih a typickou hudbu. Obřadům oddaných a jejich významu se věnuje <http://samskary.blogspot.com/>.

Oficiální stránky International Society for Krishna Consciousness (<http://news.iskcon.org>) se věnují novinkám ze středisek na celém světě.

3. ZÁKLADNÍ INFORMACE O Hnutí HARÉ KRŠNA

3.1 Hinduistická nauka

Za první zprávu o Kršnovi, který je dnes uctíván jako Pán, jsou považovány Upanišady (9. stol. př. Kr.), názory odborníků na tuto literaturu se velmi často rozcházejí.

Základními spisy všech oddaných Kršny je **Mahábhárata**, především její část **Bhagavadgíta**, jež ukazuje cestu oddanosti *bhakti*, vedoucí k *móксе* = spáse, a k osvobození z koloběhu zrození – *sansára*. Vysvobození ze *sansáry* záleží především na *karmě*, kterou si člověk vytváří svými dobrými i zlými skutky v současném životě i v životech minulých.¹²

Hlavními pravidly společenského hinduistického života se zabývá tzv. **Manuův zákoník**, (Manusmrti). V této knize je zahrnuta veškerá lidská činnost a sociální vztahy, osobní i veřejné právo, povinnosti ženy, muže i zásady správného chování a politiky.¹³

Jednou z důležitých částí hinduistické nauky je učení o *avatárech* - inkarnace Boha v podobě člověka nebo jiného tvora, která přichází v těžkých dobách světa na pomoc. V současnosti známe 10 avatárů Višnu, z nichž jeden je právě Kršna (příloha II, č. 1), který je ze všech avatárů nejoblíbenější a nejpůsobivější.¹⁴

Dalším důležitým pilířem védské kultury je také nauka o *jugách*. Trvání světa je rozděleno na *krtajugu*, *trétajugu*, *dváparajugu* a *kalijugu*, které se cyklicky střídají, v každé z těchto dob se lidstvo nachází v jiném duchovním rozměru. V současnosti se nacházíme v době nejhlubší nevědomosti, proto jsme obráceni k hmotným požitkům a odvracíme se od duchovních prožitků.¹⁵ Lidé by si v tomto období měli více uvědomovat, že nejsou zvířetem, protože

¹² MRÁZEK, Miloš. *Děti modrého boha: tradice a současnost hnutí Haré Kršna*. (Praha, 2000). str. 13.

¹³ ZBAVITEL, Dušan. *Starověká Indie*. Praha: Panorama, 1985. in: CHADIMA, Martin. *Dějiny erotiky a sexuality v náboženství*. (Hradec Králové, 2009).str. 105.

¹⁴ MRÁZEK, Miloš. *Děti modrého boha: tradice a současnost hnutí Haré Kršna*. (Praha, 2000). str. 11.

¹⁵ Tamtéž, str. 12.

mají inteligenci na to, aby se tázali a hledali odpovědi na své otázky. Ten kdo se netáže, je zvířetem, protože jen spí, jí, brání se a rozmnožuje. A hledat odpovědi je důležitým posláním právě hnutí Haré Kršna.¹⁶ Lidé jsou v období kalijugy otroky svých těl, požitek získávají tím, že si užívají alkoholu, sexu, drog, ale nikdo z nich si neuvědomuje, jak za to bude platit ve stáří. „...*lidí uspokojují jen potřeby toho těla, ale osoba, která má poznání ví, že já nejsem to tělo, ale jsem ta duše a ta má úplně jiné potřeby. Proto je potřeba se tázat a dávat potravu tý duši*“.¹⁷

3. 2 Vývoj od višnuismu k Haré Kršna

Oddanost Kršnovi se objevila již ve středověkém Bengálsku, kde v 16. stol. vystoupil **Čaitanja Maháprabhu**, který byl zasvěcený do višnuismu a žil odříkavým způsobem života jako *sannjásin*. Stal se kazatelem, jehož přičiněním se hnutí začalo šířit po celém Bengálsku. Hlavní myšlenkou jeho kázání bylo, že k Bohu je možné přijít jen cestou *bhakti* = oddaná služba pánu Kršnovi, kterou lidé nejlépe projeví zpíváním Božích jmen. Proto se součástí jeho kázání stalo skupinové zpívání svatých jmen na veřejnosti, tzv. *harinám*.¹⁸

V 60. letech 20. stol. se podle Čaitanjoyvy předpovědi dostalo hnutí do celého světa, kdy se muž zvaný **Bhaktivédanta Svámí Prabhupáda** (příloha II, č. 2) vydal z Indie do Ameriky, aby se se západními lidmi závislými na materiálních požitcích podělil o duchovní moudrost višnuismu. Začal pořádat přednášky a hlásit poselství Čaitanji, získával obdivovatele zejména v řadách hippies, jeho nejnámějšími příznivci byli George Harrison a Allen Ginsberg. Do angličtiny přeložil Bhagavadgítu, a pokračoval v překladech dalších děl. „*Podstatou jeho misijního díla nebyla inkulturace, ale „kulturní transplantace“ - přenesení náboženství se všemi jeho národními zvláštnostmi a zvyky. U svých mladých následovníků ale našel jinou mentalitu a pochopil tak, že jestli má být višnuistický způsob života pochopitelný, musí být mnohem jednodušší a*

¹⁶ Na základě terénního výzkumu.

¹⁷ Přednáška Madhumangala dáse při nedělním programu pro veřejnost na farmě Kršnův dvůr.

¹⁸ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společnosti.* (Praha, 2004). str. 323.

přehlednější. Proto zkrátil délku povinné modlitby, shrnul etiku do čtyř přikázání, dal více privilegií ženám apod.“¹⁹

S těmi, které Prabhupáda inspiroval k duchovnímu životu, založil v roce 1966 náboženskou organizaci „**Mezinárodní společnost pro vědomí Kršny**“²⁰ (*International Society for Krishna Consciousness - ISKCON*²¹). Po jeho smrti v r. 1977 se hnutí ocitlo ve vážné krizi. Mnoho z členů mezinárodní řídicí komise, již Swámí Prabhupáda ustanovil před svou smrtí, těžce selhalo. Velkou hybnou silou je publikační činnost hnutí, které slouží nakladatelství Bhaktivedanta Book Trust vydávající Prabhupádovy knihy i knihy jeho následovníků v mnoha jazycích.²²

3.3 Hnutí Haré Kršna v České republice

V České republice se toto hnutí se objevilo po sametové revoluci, jako mnoho jiných, do té doby zakázaných a tajně rozšiřovaných nauk. Historie ISKCONU se však začala odvíjet již v 70. letech, kdy sem přijíždělo několik oddaných ze zahraničí, kteří přiváželi anglicky psanou literaturu, později i české překlady Prabhupádových knih. Vzhledem k politické situaci v ČSSR jim nebyly umožněny misijní úspěchy, přesto se v 80. letech začala vytvářet skupinka českých oddaných. V roce 1987 bylo založeno první neoficiální centrum hnutí ve východočeském Lanšperku, kde byly pořádány programy a jehož zakladatelé se snažili o dodržování chrámového života.

Po roce 1989 vzniklo v Praze Centrum pro védská studia, jehož posláním byla distribuce knih, přednášky a semináře a dvě restaurace.²³ Důležitým střediskem byla v této době a i nadále zůstává ekologická farma Kršnův dvůr (příloha II, č.3) v Městečku u Benešova. Tuto usedlost získalo hnutí již v roce 1990, ale byla v dezolátním stavu, jelikož za socialismu zde působilo JZD,

¹⁹ MRÁZEK, Miloš. *Děti modrého boha: tradice a současnost hnutí Haré Kršna*. (Praha, 2000). str. 34.

²⁰ To je dodnes oficiální název této organizace i v ČR.

²¹ *ISKCON News | The News Agency of the International Society for Krishna Consciousness* [online]. 2010 [cit. 2010-03-11]. ISKCON News | The News Agency of the International Society for Krishna Consciousness. Dostupné z WWW: <<http://news.iskcon.org/>>

²² VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. (Praha, 2004). str. 323

²³ Více viz kap. 3.3.1, str. 14 - 15.

kteře se o budovy nestaralo, proto ve stájích propadly střechy a v roce 1985 byl statek opuštěn. Členům komunity trvalo dva roky odklizení sutin, oprava interiéru hlavní budovy a základní úpravy okolí farmy.²⁴ Nutno podotknout, že prvních sedm let fungování Kršnova dvora je dodnes před sympatizanty i novými členy zamlčováo, protože zpočátku mezi vedením pražského centra a farmy vznikalo určité napětí. Je to zdůvodňováno liberálnější atmosférou na farmě a nepřilíšným zápaem pro misijní prodej knih. Naopak tehdejší nadšení Centra v Praze je bývalými členy označováo za téměř fanatické.²⁵

V současné době je můžeme potkávat na ulici v průvodech při rozdávání *prasádam* - jídla obětovaného Kršnovi, v němž má být sám Kršna přítomen a při *sankírtanu* - prodeji publikací vydávaných Mezinárodní společností pro uvědomování si Kršny a zpěvu na veřejnosti.

V Čechách se podle posledního sčítání lidu hlásí k hinduismu 767 lidí a dalších 294 se hlásí k hnutí Haré Kršna (sčítání hinduistů je velmi problematickou záležitostí, protože nepanuje jasná shoda ohledně toho, zda by se mezi hinduisty měli počítat i přívrženci nových náboženských hnutí vycházejíc z hinduismu).²⁶

3.3.1 Střediska hnutí Haré Kršna v ČR

Mezi střediska a festivaly sympatizující s tímto hnutím, studující védy a sanskrť nebo provozující restaurace v ČR patří:

- **Centrum pro védská studia - pražský chrám na Zličíně**, které se zabývá studiem, překlady a publikacemi o védské filozofii a moudrosti. Různé aspekty této kultury uvádí do života a představuje i široké veřejnosti. Pro veřejnost pořádá různé kulturní a vzdělávací programy.²⁷

²⁴ LUŽNÝ, Dušan. Sociálně-ekologické prvky v hnutí Haré Kršna in: *Religio VII 1999*, 2, str.195.

²⁵ FÁREK, Martin. *Hnutí Haré Kršna : institucionalizace alternativního náboženství*. (Praha, 2008). str. 169.

²⁶ *Hinduismus - Wikipedie, otevřená encyklopedie* [online]. 2010 [cit. 2010-03-11]. Wikipedia. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Hinduismus>>.

²⁷ *Centrum pro védská studia | Hnutí Hare Krišna Česká republika* [online]. 2007 [cit. 2010-03-11]. Centrum pro védská studia | Hnutí Hare Krišna Česká republika. Dostupné z WWW: <http://www.harekrsna.cz/cvs/centrum_pro_vedska_studia>.

- **Farma Kršnův dvůr, Městečko u Benešova** nabízí návštěvníkům možnost zapojit se do tradičních venkovských činností, a zároveň najít uplatnění hluboké duchovní moudrosti. Každý zde může vyzkoušet: Zemědělství tak jak ho už neznáte. Můžete se dozvědět o pěstování plodin tradičním způsobem za použití starých, šetrných technologií. Ocenit pomoc zvířat místo těžkých strojů a porovnat kvalitu výsledných produktů s dnes dostupnými, chemicky ošetřovanými potravinami. Dále péči o včely, využití vosku, stáčení medu. Je možné vyzkoušet ruční dojení krav, péči o krávy, zpracování mléka. Každý je též zván na ukázkou chrámového života, uctívání božstev a seznámení s Bhagavadgítou. „*Motto naší farmy je "jednoduché žití, hluboké myšlení", což znamená žít podle principů védské kultury*“. ²⁸ Ekonomiku farmy zajišťuje prodej produktů vypěstovaných na farmě, mlýn a zemědělství a do menší míry včelařství.²⁹

- **Čakra Lutotín Náma – hatta centrum.** Jedná se o centrum ISCKONU na Moravě. Nejdůležitějšími aspekty a hlavní náplní centra je praktikování oddané služby, kázání a sdružování se s oddanými, zvláště s pokročilými kazateli.³⁰

- **Náma – hatta centrum Brno,** jehož členové se snaží prezentovat široké veřejnosti védskou kulturu a filosofii tak, jak ji západnímu světu představil Šrí Šrímad A. Č. Bhaktivédánta Svámí Prabhupáda. Činnosti Centra směřují k naplňování Prabhupádových myšlenek. Nabízí návštěvníkům praktickou a přitažlivou podobu duchovních činností, které vedou k pochopení vlastní totožnosti, smyslu života a způsobu, jak správně jednat.³¹

- **Restaurace Góvinda;** Praha 1, Praha 8 - provozovna vegetariánské restaurace, cukrárny a indického občůdku s rozmanitým zbožím v centru Prahy. Pořádají i tzv. „Kurzy Hare Krišna vaření“.³²

- **Ratha-játrá - festival vozů,** kdy Krišna jako Pán Džagannáth (Pán Vesmíru) projíždí ulicemi Prahy na velkém vyřezávaném a pěkně ozdobeném

²⁸ *Kršnův dvůr* [online]. 2001 [cit. 2010-03-11]. Kršnův dvůr. Dostupné z WWW: <<http://www.krisnuvdvur.cz/farma-nabizime.html>>.

²⁹ Na základě terénního výzkumu.

³⁰ *Čakra Lutotín* [online]. 2007 [cit. 2010-03-11]. Čakra Lutotín. Dostupné z WWW: <<http://www.cakra.najde.cz/indexa.php?me=1>>.

³¹ *Náma Hatta Brno* [online]. 2008 [cit. 2010-03-11]. Náma Hatta Brno. Dostupné z WWW: <<http://www.krsna.cz/>>.

³² *Indická restaurace Govinda* [online]. 2010 [cit. 2010-03-11]. Indická restaurace Govinda. Dostupné z WWW: <<http://www.govindarestaurace.cz/govinda.html>>.

voze, který je tažen průvodem radostně zpívajících a tancujících oddaných. Celý festival vrcholí programem s bohatou přehlídkou vaišnavské kultury.³³

Do jiné kategorie akcí pořádaných hnutím Haré Kršna patří každoroční vlastní pódium na festivalu **Open Air v Trutnově** (příloha II, č.12), kde oddaní zpívají před publikem mantry, předčítají z Véd a provozují vegetariánskou restauraci.³⁴

Hnutí každoročně pořádá pro oddané i jejich sympatizanty **Náma- hátta** letní tábory, které navštěvují i velcí duchovní mistři a pořádají inspirativní přednášky a semináře. Součástí tábora je samozřejmě zpívání Svatého jména, uctívání božstev a vegetariánské hostiny.³⁵

3.4 Způsob života oddaných

Kršnovi oddaní jsou vedeni k asketickému životu, vykonávají pravidelné obřady a účastní se skupinových uctívání božstev. Každý den oddaného provází tzv. *Mahámantra*, to je osvobozující zpěv, jde o nejjednodušší formu meditace doporučenou pro současný věk: **Hare Krsna, Hare Krsna, Krsna Krsna, Hare Hare/ Hare Ráma, Hare Ráma, Ráma Ráma, Hare Hare**. Důležitou činností každého oddaného je **džapování** – opakování *mahámantry* s využitím růžence o 108 kuličkách, doporučováno je 16x denně; to je tedy 1728 mahámanter denně, jsou vysloveny většinou brzy po ránu, přes den je možné džapovat i u práce, stačí i jen poslouchat mantru. Pomocí tohoto úkonu má dojít k osvobození mysli od její připoutanosti k hmotným požitkům a „*k soustředění na kultivaci skutečného já - tedy duše, což je hlavním smyslem života oddaného*“.³⁶

³³ *Ratha-játrá | Hnutí Hare Krišna Česká republika* [online]. 2007 [cit. 2010-03-11]. Ratha-játrá | Hnutí Hare Krišna Česká republika. Dostupné z WWW: <http://www.harekrsna.cz/cvs/menu/poradame/ratha_jatra>.

³⁴ *Trutnov Open Air Music Festival 2010 | Oficiální web známého a kultovního hudebního festivalu* [online]. 2009 [cit. 2010-03-11]. Trutnov Open Air Music Festival 2010 | Oficiální web známého a kultovního hudebního festivalu. Dostupné z WWW: <<http://www.festivaltrutnov.cz/2010/>>.

³⁵ *Letní tábor | Hnutí Hare Krišna Česká republika* [online]. 2007 [cit. 2010-03-11]. Letní tábor | Hnutí Hare Krišna Česká republika. Dostupné z WWW: <http://www.harekrsna.cz/cvs/taxonomy_menu/14/101/254>.

³⁶ KLEPAL, Jaroslav. „*Nejsem toto tělo*“. *Tělo a posvátné já u členů hnutí Haré Kršna v ČR*. (Praha, 2005). Str. 66.

Každý člen se musí vyvarovat těchto činností, tedy řídit se tzv. 4 regulativními principy:

1. **Jedení masa, ryb a vajec.** – „Tyto potraviny jsou v kvalitách vášně a nevědomosti. Člověk, jež tuto potravu jí, se dopouští násilí na bezmocných zvířatech a nemůže udělat žádný duchovní pokrok“.³⁷

2. **Hazardování.** – „Hazard v lidech podněcuje chtíč, hněv, závist a chamtivost“.³⁸

3. **Požívání omamných látek.** – „Drogy, alkohol a tabák a všechny nápoje obsahující kofein zatemňují mysl a podporují činnosti smyslů, takže znemožňují pochopit a následovat zásady bhakti-jógy“.³⁹

4. **Nedovolený pohlavní styk.** – „Jedná se o jakýkoli pohlavní styk mimo manželství nebo styk, který není určen ke zplodění dětí. Písma říkají, že pohlavní touha je největším poutem, které nás drží v hmotném světě“.⁴⁰ Přitom pohlavní styk určen ke zplodění dětí je povolen jen jednou do měsíce.⁴¹

Jedním ze základů oddané služby je přijímání *prasádam* = jídla obětovaného Kršnovi. Při jeho přípravě je nejdůležitější čistota kuchaře i kuchyně. Obětování jídla Kršnovi je spojeno s obřadem - Kršna jídlo „ochutnává“, a tím, že ho oddaný jí, se očišťuje. Oddaný by neměl požívat jídlo, které nepřipravoval některý z oddaných - při vaření do sebe jídlo přejímá energii kuchaře.⁴² Při podávání *prasádam* musí být obsluhováni muži i ženy zároveň (ženy ženou, muži mužem), pro obě pohlaví musí být v místnosti vyhrazeno velké místo na jídlo.⁴³

Důležitou roli hraje oddanost duchovnímu učiteli, pouze ten oddaného vede k poznání, že tělo je pouze dočasnou schránkou duše a člověk je věčnou duší. Společenství praktikuje *bhaktijógu* - jóga lásky a oddanost k Bohu.⁴⁴

³⁷ BHAKTIVÉDANTA SVÁMÍ, Prabhupáda. *Vědecké poznání duše*. (Praha, 1996). str. 326.

³⁸ Tamtéž, str. 326.

³⁹ Tamtéž, str. 326.

⁴⁰ Tamtéž, str. 326.

⁴¹ Na základě terénního výzkumu.

⁴² BHAKTIVÉDANTA SVÁMÍ, Prabhupáda. *Vědecké poznání duše*. (Praha, 1996). str. 323.

⁴³ FÁREK, Martin. *Hnutí Haré Kršna: institucionalizace alternativního náboženství*. (Praha, 2008). str. 110.

⁴⁴ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. (Praha, 2004). str. 325.

Zájemce o přijetí musí projít zkušební lhůtou, ve které si ověří, zda má dost sil sloužit Kršnovi. Jeho úkolem v této době je studovat písma a pod dohledem svého učitele se připravovat na život v komunitě. Vyvrcholením této přípravy je tzv. *Haré náma díkšá* - zasvěcení do svatého jména. Při tomto obřadu slibuje oddaný dodržování všech principů a získává také své duchovní sanskrtské jméno, k němuž se přidává titul *dás* nebo *dásí*, nesoucí význam „služebník či služebnice Pána“.⁴⁵

Oddaní jsou charakterističtí i svým tradičním oděvem a indickými ozdobami a doplňky. Muže potkáváme v košili – *kurtě* a kalhotách *dhóti* (příloha II, č.7), ženy oblékají indické *sáří* (příloha II, č. 10) – jedná se o asi pětimetrový pruh látky omotaný a našasený na těle. Muži si na jinak oholené hlavě nechávají na temeni úzký pramínek vlasů tzv. *šikha*, který oddané Kršny odlišuje od buddhistů. „Někdy se také říká, že slouží k tomu, aby měl Kršna oddaného za co vytáhnout do duchovního světa“.⁴⁶

Vyholená hlava mužů a splývavá roucha žen mají oddané chránit před tělesnými vášněmi. Ženy mívají dlouhé vlasy, které by měly být staženy, protože jsou znakem ženskosti, jež by také mohla probudit v muži chtíč. Při obřadech v chrámu mají být vlasy zahaleny šátkem. Vdané ženy si na čelo malují nebo lepí červenou tečku – *bindu* (příloha II, č.4).⁴⁷

Jejich nejznámějším poznávacím znamením je bezesporu *tilak* (příloha II, č.5), jedná se o znak na čele, malovaný hlínou z posvátné řeky Gangy. Tento znak si malují oddaní i na dalších dvanáct míst na těle, při jeho tvorbě je nutno odříkávat příslušné mantry, aby tak vyjádřili skutečnost, že tělo je chrámem Božím.⁴⁸

⁴⁵MRÁZEK, Miloš. *Děti modrého boha: tradice a současnost hnutí Haré Kršna*. (Praha, 2000). str. 38.

⁴⁶ Tamtéž, str. 38.

⁴⁷ Na základě terénního výzkumu.

⁴⁸ MRÁZEK, Miloš. *Děti modrého boha: tradice a současnost hnutí Haré Kršna*. (Praha, 2000). str. 39.

3.5 Genderové rozdíly

Pro hinduismus je typické důsledné oddělení role ženy a muže, v hnutí Haré Kršna je tomu stejně. Nerovnost pohlaví je znatelná již při prvním setkání, žena je brána jako ta méně inteligentní třída společnosti a nemůže duchovně postoupit bez muže. V tomto ženském těle se nedostane na jeho úroveň.⁴⁹ Pramenem této myšlenky je nejspíše v Indii rozšířený názor, že muž je lepší než žena a také často zmiňovaný a zneužívaný Prabhupádův výklad k Bhagavadgítě, který říká, že „ženy jsou obecně méně inteligentní“. Podle členů hnutí jsou si **duchovně** ženy i muži rovni, fyzické ženství nebo mužství je bráno jako pomíjivé, nejdůležitější částí člověka je jeho duše.⁵⁰

Žena by podle Manuova zákoníku neměla být svobodná a volná, jak vysvětluje Prabhupáda v Bhagavadgítě: „*Je jasně řečeno, že ženě by neměla být dána svoboda. To neznamena, že ženy mají být jako otroci, ale že jsou jako děti. Dětem se nedává svoboda, ale neznamená to, že jsou jako otroci. Démoni nyní tyto pokyny ignorují a tvrdí, že ženám by měla být dána stejná svoboda, jako mají muži. Ve skutečnosti by žena měla být v každém období svého života chráněna.*“⁵¹

Manuův zákoník ženu definuje jako bytost biologickou, která je lůnem, nositelkou potomstva, ale vlastnosti dítěte určuje zploditel - muž. „*Sociálně je definována jako manželka a matka, tedy ve vztahu k muži. Její přirozeností je marnivost a nespolehlivost, proto je třeba ji kontrolovat.*“⁵² Tyto dvě role vylučují ženu jako vedoucí jednotlivých středisek, žena nemůže být duchovním mistrem a mít tedy vlastní žáky. Ženy však mají mít příležitost vzdělávat se ve vědomí Kršny stejně jako muži, a to především proto, aby oddaní muži měli šanci najít manželku s odpovídající duchovní kvalifikací a založit s ní rodinu.⁵³

⁴⁹ Na základě terénního výzkumu.

⁵⁰ FÁREK, Martin. *Hnutí Haré Kršna: institucionalizace alternativního náboženství*. (Praha, 2008). str. 101.

⁵¹ BHAKTIVÉDANTA SVÁMÍ, Prabhupáda. *Bhagavad-Gita As It Is*, 1989, str. 750 in FÁREK, Martin. *Hnutí Haré Kršna: institucionalizace alternativního náboženství*. (Praha, 2008). str. 102.

⁵² KNOTKOVÁ – ČAPKOVÁ, Blanka. *Archetyp mateřství a jeho kritické obrazy v moderní bengálské literatuře*. In HANÁKOVÁ, Petra, HECZKOVÁ, Libuše a VĚŠÍNOVÁ Eva. *V bludném kruhu – Mateřství a vychovatelství jako paradoxy modernity*. (Praha, 2006). str. 392.

⁵³ KLEPAL, Jaroslav. „*Nejsem toto tělo*“. *Tělo a posvátné já u členů hnutí Haré Kršna v ČR*. (Praha, 2005).

„S. J. Palmer řadí hnutí Hare Kršna do skupiny nových náboženských hnutí, které nahlíží pohlaví jako duchovně různorodé, oddělené, s nejednotnými nároky na spásu, nazývá ji „sex polarity group“.⁵⁴

⁵⁴ Susan Jean Palmer: Moon Sisters, Krishna Mothers, Rajneesh Lovers, Syracuse University Press, New York, 1994, str. 18-20 in PŘÍHODOVÁ, Magdaléna. *Sexualita v hnutí Haré Kršna, Kršna jako osobní Bůh*. (Brno, 2007). Str. 24.

4. TERÉNNÍ VÝZKUM

4.1 Denní program oddaných

Každý den na farmě začíná ještě před svítáním. Důvodem brzkého vstávání je to, že v tuto dobu je vysoká „kvalita dobra“, vhodná k poznání duchovna. Oddaní vstávají kolem čtvrté hodiny ranní, protože již ve 4:30 začíná obřad probouzení Božstev - *mangala áratí*, jehož součástí je uctívání a obřadné zalévání keříku posvátné bazalky tulasí - *tulasí púdža*. Tato bazalka je považovaná za ženské božstvo oddané Kršnovi, pro ochranu a štěstí nosí oddaní na krku z ní vyrobené korálky (příloha II, č.8).⁵⁵

Vše, co souvisí se spánkem, je podle védské filozofie nečisté - *muči*, proto je třeba místo, kde člověk spal omýt vodou a uložit věci na spaní. Velmi důležitá je ranní hygiena, oddaný musí předstoupit před božstva dokonale čistý, je tedy dán přesný popis toho, jak postupovat při očištění těla. Nečisté je například i česání a čištění zubů, proto je třeba ho vykonat ještě před sprchováním. Poté se oddaný za zpěvu manter označí již zmíněným *tilakem* na čelo a dvanáct ostatních míst na těle a oblékne se do čistého obřadního oděvu.

Na probouzení Božstev jsou oddaní svoláváni troubením na lasturu. Tento obřad trvá zhruba hodinu, je spíše klidnější. Důvodem je, jak mi sdělili sami oddaní a měla jsem možnost pozorovat a sama pocítit, že mnohdy ještě přítomní nejsou úplně probuzeni a Božstva mají raději také pomalejší probouzení. Vždy jeden oddaný vede obřad - *púdžu*, to se řídí podle předem daného rozpisu služeb, podmínkou obřadníka je zasvěcení a u žen čistota – v období menstruace obřady nelze provádět, je možno pouze se jich účastnit. Základem obřadu je zpěv a tanec pro božstva, klanění se jim; obřadník je ovívá vějířem, nabízí jim vůně vonných tyčinek, vodu a oheň. Po *mangale*

⁵⁵ KLEPAL, Jaroslav. „ Nejsm toto tělo“. *Tělo a posvátné já u členů hnutí Haré Kršna v ČR.* (Praha, 2005).

str. 157. Více také na: *Spok - Krišnúv dvůr* [online]. 2008 [cit. 2010-03-11]. Spok - Krišnúv dvůr. Dostupné z WWW: <http://spok.krisnuvdvur.cz/spok-tulasi_worship.html>.

*áratí*⁵⁶ nastává na dvě hodiny čas *džapy*, tedy přeříkávání *mahámantry*. V tuto dobu je po celé farmě slyšet tiché broukání ze všech koutů.

Po odříkání všech 16 kol začíná v 7:15 další obřad, tzv. vítání Božstev, jeho součástí je klanění se lotosovým nohám Pána. Hlavní obřad se příliš neliší, pouze zpěv i tanec jsou živější a mezi oddané se přidávají i děti, které nadšeně poskakují do rytmu a opakují činnosti ostatních. Poté přichází čas lekce z Bhagavadgíty, ta bývá vedena zkušenějším oddaným, posluchači mohou diskutovat o problému, jemuž se čtený úryvek věnuje a tázat se, pokud jim není něco jasné. Při lekcích se ženy většinou věnují drobným ručním pracím, např. vyšívání nebo tvorbě drobných vatových smotků, které jsou potřebné pro obřady. Následuje první přijímání prasádam, po němž je důležitý velmi důkladný úklid chrámové místnosti, v níž se jídlo přijímá.

Jednotliví oddaní mají podle svých schopností předem určenou činnost, jíž se mají věnovat, proto je zaměstnání přes den rozličné. Někteří se starají o dobytek, dojí krávy, vodí je na pastvu a udržují chlévy v čistotě. Samozřejmostí je práce na poli a sklizeň s využitím páru koní. Jiní zvelebují okolí farmy, v době jedné z mých návštěv oddaní vytvářeli naučnou stezku kolem farmy s dětským hřištěm. Ve vybavené dílně se věnují truhlářině, kde vyrábí součásti oltáře a věci potřebné na farmě, přičemž není řeč o běžném nábytku, protože židle, stoly ani postele oddaní nepoužívají, vše se odehrává na zemi.

Chloubou farmy je kamenný mlýn, jehož produkt – celozrnná mouka z certifikovaného bio obilí, putuje do pekařství Nitai v Praze v Soukenické ulici.⁵⁷ Dalším významným produktem je včelí med, o včelstva se stará taktéž jeden z oddaných, který už má s touto činností své zkušenosti.

Některé z žen vytváří předměty pro božstva, např. nákladné a velmi drobné výšivky na oděvech určených pro sošky nebo květinovou výzdobu na oltář. Častou ženskou činností je balení produktů farmy k prodeji, např. Krišnodvorských sušenek. Této činnosti se mnohdy věnují i návštěvníci, kteří jsou ochotni pomoci.

⁵⁶ Viz výše.

⁵⁷ *Kršněv dvůr* [online]. 2001 [cit. 2010-03-11]. Kršněv dvůr. Dostupné z WWW: <<http://www.krisnugdvor.cz/farma-mlyn.html>>.

Nejdůležitější činností je však vaření *prasádam*, to je spojeno s vysokou mírou rituální čistoty a má velmi přísná pravidla. Role kuchaře se každý den mění podle předem daného rozpisu služeb, vařit tedy může muž i žena.

Každý z oddaných by se měl nějakou část dne věnovat studiu védské filozofie a poslouchat přednášky či *kírtany* o jejichž bohaté zásobě v každém z notebooků nacházejících se na farmě nemůžeme pochybovat.

Po druhé hodině odpolední následuje další přijímání *prasádam*. Odpolední a večerní obřady jsou spíše výjimkou, oddaní se věnují své práci a studiu, v případě, že ráno nestihli odříkat všech 16 kol *mahámantry*, musí to do přes den stihnout během své činnosti. Večer se oddaní věnují nejčastěji četbě, spát se chodí kolem deváté večerní.

4.2 Vstup do hnutí

Jako nejčastější důvod vstupu do tohoto hnutí bývá uváděno zavržení materiálních požitků a potřeba duchovního života. Často zmiňovaným faktem je také jisté rebelství v době mládí, tedy krátce před objevením védské filozofie a touha odlišovat se od západních lidí. Tato touha odlišovat se ale krátce po vstupu mizí, člověk se plně identifikuje s Kršnou a okolní svět pro něj přestává být podstatný.

Důvody vstupu jsou samozřejmě individuální, uváděná výpověď respondentky je jedinou, kterou jsem zachytila na diktafon, proto nelze dělat ukvapené závěry, že se jedná o „partu bývalých feťáků“. S tímto názorem jsem se setkávala ve svém okolí velmi často, když jsem se zmínila o svých návštěvách na farmě. Podle mého názoru se jedná o dojem lidí, kteří se na jakékoliv odlišnosti dívají s nevolí a nejsou ochotni se o těchto odlišnostech něco dozvědět.

Respondentka **B** patří k těm, jejichž život před vstupem do hnutí se dá označit jako „život na pokraji společnosti“, žila ve squatu, experimentovala s tvrdými drogami apod. Proto byla v minulosti vybrána i do televizního pořadu

zabývajícího se mezináboženským dialogem.⁵⁸ Ráda bych uvedla příběh jejího života před poznáním nauky hnutí Haré Kršna:

„Jak jsem vstoupila do hnutí? Tak to vim přesně, říkala jsem si, že ty lidi jsou šťastný. Zkoušela jsem různé drogy a tak, byla jsem s mym bráchou takovej rebel, to mi mohlo bejt tak osumnáct. A tenkrát jsem si říkala, že všichni v tomhle světě musej něco brát. Boží milostí jsem na tom nebyla tak, že bych musela někam do léčebny nebo tak...No a jednou jsme v Praze potkali harinám, to jsme zase hledali s kamarádama, co bysme ještě tak mohli vyzkoušet, a když jsme slyšeli ten zpěv, tak jsme vyběhli z toho obchodu, a jak jsem je viděla a oni totálně zářili, hráli na ty nástroje a ten jeden tak vyskočil, já jsem tomu nemohla uvěřit. Prostě hned jsem měla v srdci touhu bejt s nima, protože jsem viděla, že jsou šťastný. Bylo to v srdci a pamatuju si to. Tak jsem si pak koupila nějaký knížky a pak jsem se dostala ke Gítě, ani nevím, kde jsme k ní přišli...A tam jsem zjistila, že existuje reinkarnace, a když jsem tyhle věci slyšela, tak mi přišlo, že to je jasný, tak proč mi to nikdo neřekl?

Ale pak rok trvalo to uzrání, to jsem si říkala, že můžu dělat, co chci, můžu bejt hnusná na rodiče, můžu spáchat sebevraždu, když stejně bude další život. Ale potom mě brácha přived na přednášku, on s tím taky trochu koketoval a tam už to bylo jasný, tam byla hostina a oni přede mně postavili tu hromadu jídla a já jen valila oči. Od té doby jsem začala čentovat (odříkávat mahámantru), a bylo to...

Duchovní svět mi prostě dal štěstí i porozumění sama sobě i okolí. Protože to já jsem si kdysi říkala, že se ani tý dvacítky nedožiju, že si dám třeba zlatou...ale pak přišla taková změna, dítě a spořádaněj život. Jsem ráda, že jsem to zachránila“.

Z této výpovědi je patrné, že tato dlouhodobá členka se s myšlenkami hnutí naprosto ztotožnila, a je vděčná za to, že mohla ve svém životě poznat jinou alternativu než drogy a nespokojenost s vlastní osobou.

⁵⁸ Bohužel si však nevzpomněla na autora ani název, proto jsem neměla možnost tento pořad shlédnout.

4.2.1 Vnímání vstupu do hnutí rodinnými příslušníky oddaných

Při mém výzkumu mě samozřejmě napadlo, jak asi vnímají rodiny oddaných jejich izolaci na farmě a způsob života v komunitě, který je naprosto odlišný od našeho a má přísná pravidla. Zpočátku jsem se ostýchala ptát se na tuto celkem intimní věc, ale často se při rozhovoru řeč stočila i tímto směrem, aniž bych se o to zapříčinila já sama. Všechny mé respondentky, s nimiž jsem na toto téma narazila, se se svou rodinou stýkají, ale je znát jakási odměřenost rodičů, nejčastěji těch věřících či naopak naprostých ateistů.

Jak mi sdělila respondentka **A**: *„...no můj taťka je z toho nešťastnej, byla jsem taková jeho holčička, ale toleruje to. Ono mu ani nic jinýho nezbyvá...zklamání to je asi i pro dědu, on se dřív angažoval v církvi, tak ho to asi mrzí, dokonce mě tu i jednou navštívil, líbilo se mu tady, ale nějak se s tím srovnat nedokázal...“*

Opačný přístup má rodina respondentky **C**: *„Oni mi do ničeho nekecají, neslyším doma negativní věci. Nemají ani moc povědomí, jak to tady funguje...ne, že by jim to bylo jedno, ale mě spíš přijde, že se bojí něco vědět nebo...nechtěj vědět a radši to neřešej. Oni všeobecně o Bohu nechtěj mluvit...Asi je to i mrzí, těžko říct. Já se s nima o tom nebavim, protože sama cítím, že tam je určitá negace z jejich strany...“*

4.3 Oddělení pohlaví

Na základě védské kultury jsou v komunitě důsledně odděleni muži od žen. Na farmě jsou izolované pokoje mužů a žen - tedy těch svobodných, manželské páry bydlí pospolu, pokud je volný pokoj. Oddělení se zachovává i v chrámové místnosti při obřadech a přijímání *prasádam*, v tomto případě nejsou pospolu ani manželé.

Rozdělení rolí je patrné i v oslovování, žena je označována jako **matají**, což znamená matka. *„Toto uctivé oslovení nejen odkazuje k roli, pro kterou je tělo ženy určeno, nýbrž přímo ženu tabuizuje, především pro muže v*

celibátu“.⁵⁹ Muž je oslovován jako **prabhu** – „pán“. Jedna z mých respondentek se s tímto oslovením identifikovala natolik, že když jí některý z mužů oslovoval jménem, bylo jí to velmi nepříjemné a žádala ho, aby jí oslovoval „matají“. Oslovení jménem, nebo zdobnělinou brala jako velmi osobní.

Svobodné ženy nepřicházejí do osobních interakcí se svobodnými muži, to se mění až poté, co se žena vdá. Svobodná dívka musí být v ústraní, vdaná žena se může bavit se svobodnými muži i komunikovat s větší skupinou lidí, např. s návštěvníky farmy. S tímto mladé dívky naprosto souhlasí, samy se chovají pokorně a nenápadně, nepřipojují se do rozhovorů, kde figuruje více osob.

4.4 Vnější znaky příslušnosti žen k hnutí Haré Kršna

Ženy se silně ztotožňují s hnutím, své poslání vidí v oddané službě pro Kršnu. K posílení identifikace jim slouží především **sáří**, mluvily o tom, že když jim ho oblékli poprvé, chtěly v něm zůstat navždycky. Je to podle nich oděv nejpohodlnější a nejvhodnější pro ženu. Skládá se ze spodničky *gahgri*, na níž se sáří upevňuje; dále z *čolí*, živůtku pod prsa s knoflíky nebo háčky a s krátkými rukávy a samotného sáří, což je pruh látky dlouhý 5-6 metrů, zdobený výšivkou nebo tiskem. Jeho uvázání vypadá velmi složitě, ale jde jen o cvik, oddané se přes den kvůli obřadům a práci často převlékají, proto pro ně není problém uvázat sáří i někomu jinému. Pro běžnější nošení se používá **polosáří**, komplet dlouhé zavinovací sukně, čolí a velkého šátku. Pohodlnost a ženskost tohoto oděvu mohu jen potvrdit, protože při mých návštěvách mi vždy bylo nabízeno k půjčení, především na obřady.

Důležitá je soudržnost žen v komunitě, nejvíce času tráví žena s ostatními ženami a jejich společným cílem je dostat se blíže ke Kršnovi. Díky harmonii v ženském osazenstvu farmy je pro ženy jednodušší řídit se

⁵⁹ KLEPAL, Jaroslav. „, Nejsm toto tělo“. *Tělo a posvátné já u členů hnutí Haré Kršna v ČR* (Praha, 2005). str. 70.

pravidlem nepřipoutanosti k muži, tato pohlavní diference je všemi ženami akceptována.

4.5 Etapy v životě ženy

4.5.1 Výběr partnera

Nejvýznamnějším problémem, který řeší svobodné dívky je výběr partnera, jež vyvrcholí svatbou. Partnera hledají mezi ostatními oddanými, buď na farmě, nebo v pražském chrámu, což je díky provázanosti těchto center obvyklý postup. Určený věk pro svatbu neexistuje, záleží na osobní vyspělosti každého jednotlivého oddaného. Jediným omezením u žen je touha po dětech, proto se snaží vdát do třicátého roku života.

Z důvodu nemožnosti bližšího poznání potenciálního partnera tak, jak je běžné v majoritní společnosti, je zde nejčastějším zvykem uzavření manželství pomocí zprostředkovatele, kterým bývá autorita (pokročilý oddaný přítomný v hnutí delší dobu). Ta má ve všech případech hlavní slovo, bez jejího doporučení se žádný sňatek nekoná. Může být nápomocna i při hledání vhodného manžela, jak je patrné z uvedené výpovědi. Na autoritu se oddaní často obracejí i při řešení běžných problémů, zvláště když nejsou v hnutí dlouho a potřebují podporu zkušenější osoby. Člověk se s problémem výběru partnera obrací na autoritu také proto, že na základě zákona karmy je nemožné sehnat si ideálního partnera, jelikož **jediný** blažený vztah mohou mít oddaní pouze s Kršnou.

Za nebezpečný je pokládán oční kontakt, dívka by se žádnému muži neměla dívat do očí. Při náhodných rozhovorech má hledět do země a jen občas zkontrolovat, jestli jí její partner v rozhovoru vnímá. *„Když mluvíš s nějakým prabhuem, tak se nekoukáte do očí, protože oční kontakt je hrozně nebezpečný, u toho probíhá spousta informací, do toho člověka se můžeš přes oči i zamilovat. Stačí jeden pohled a lítáš v tom...Když jsi potom grhastka*

(manželka, hospodářka), *tak už máš větší pole působnosti, jednáš s ostatníma*“.⁶⁰

Průběh námluv je následovný: Žena nebo muž, kteří dospěli k touze se vdát nebo oženit si vyhlédnou vhodný protějšek, s nímž si dokáží představit svůj budoucí život. Poté si o tom promluví s autoritou, která zná oba zúčastněné a zváží, zda se k sobě povahově hodí, zda mají podobné realizace oddaného života apod., pokud ano, sdělí to druhé straně. V případě, že ta nabídku přijme, promluví si potenciální manželé o svých plánech do budoucna, zda chtějí děti apod. Pokud se jim podle rozhovoru zdá, že by jejich manželství mohlo fungovat, nastává jakási zkušební doba, kdy se navzájem poznávají. Důležitým aspektem této fáze je nemožnost fyzického kontaktu, jde o duševní poznání, které probíhá přibližně jeden rok. Po této době se definitivně rozhodnou, zda vstoupí do manželství. Je možné se po zkušební době dohodnout, že jejich manželství by nefungovalo a protože nemají závazky, které vznikají fyzickým kontaktem, je to pro ně jednodušší. V opačném případě se může konat civilní svatba na úřadě, s rodinou a přáteli.

Respondentka **A** mi sdělila, že sama už si vyhlédla tři muže, s kterými chtěla uzavřít manželství, ale její autorita jí ani jednoho nedoporučila. Jako důvod uváděla, že nejdříve musí zjistit, kdo sama je a ujasnit své plány do budoucna. Potom se jistě najde partner, kterého jí autorita schválí. Pro ni je důležité se plně odevzdat Kršnovi, který ji podle jejích slov někoho vhodného časem pošle.

Může se stát i to, že autority souhlasí, ale vybraný muž se ženit nechce, nebo nechce za manželku ženu, která si ho vybrala. Žena si v tomto případě časem vyhlédne jiného adepta nebo se rozhodne, že už nikoho jiného nechce. Většina dívek ale nechce zůstat svobodná, vyplývá to z již zmíněné potřeby ochrany od muže.

Jedna z mých respondentek popisovala své seznámení s nynějším manželem takto: *„Já jsem byla v chrámu, manžel tady na farmě. A já jsem*

⁶⁰ Respondentka A, viz Příloha I.

v těch jedenadvaceti nějak uzrála, že jsem na vdávání a moje autority řekly, že už je možná načase. A tak oni popřemýšleli, kdo by se ke mně hodil, jaký charakter mám, jaký zázemí, aby mi vyhovoval a navrhli osobu. Protože zrovna tenkrát tady na farmě byl chlap na vdávání, tak nám řekli, ať si zkusíme promluvit, že uvidíme, co by z toho mohlo být. My jsme řešili, co budem chtít v budoucnu dělat, kde chceme žít, jestli chceme oba mít děti a tak, abychom viděli, jestli se spolu v těchto základních věcech shodnem. To jsme se shodli a tak jsme se začali blíž poznávat a vzali jsme se...⁶¹

Jak jsem se již zmínila v kapitole o respondentkách, jedna z nich vstoupila do hnutí jako svobodná matka společně se svým přítelem. Až v současnosti, kdy spolu čekají druhé dítě, se rozhodli, že uzavřou sňatek. To, že vstoupili do hnutí, jako svobodný pár nebylo překážkou, záleželo pouze na jejich rozhodnutí a nebyl na ně vyvíjen tlak, že by se měli vzít.

Ochotu počkat a nevzdat se prokázal současný manžel respondentky **D**, která je považována za zkušenější oddanou, na farmě žije již 8 let. Po prvním žádání u autority muž neuspěl, dotyčná mu nebyla doporučena. Proto se rozhodl počkat, až bude vhodná doba na sňatek. Tato doba v tomto případě trvala čtyři roky, poté se konala úřední svatba, a jelikož se jedná o zasvěcené oddané, po roce proběhla i svatba védská.

4.5.2 Manželství

Manželství vzniká po dlouhodobějším poznávání druhé osoby bez jakéhokoliv fyzického kontaktu. Chtíč je označován jako *mája* – „*klam; Kršnova energie, pod jejímž vlivem živá bytost ztrácí poznání o Nejvyšším Pánu a své totožnosti a věří, že svět, který se nabízí jejím smyslům, je skutečný*“.⁶² Regulativní princip nedovoleného pohlavního styku⁶³ má oddané osvobozovat

⁶¹ Respondentka B, viz Příloha I.

⁶² SATSVARÚPA, Gósvámí. *Prabhupáda*. (Praha, 2007). str. 408.

⁶³ Více viz kap. 3.4, str. 17.

od potřeb těla, vzdaluje je tímto od zvířat, která jenom jí, brání se, spí a rozmnožují – tedy uspokojují tělo, ne duši.⁶⁴

*„Od vzniku brahmánismu je muž pánem nad ženou, která se v dětství musí podřídit otci, v mládí svému manželovi, a když její pán zemře, jeho synovi, poněvadž žena nikdy nesmí být nezávislá. Každý muž vysoko předčí každou sebecknější ženu jen proto, že je mužem. Tím spíše to platí pro manžela“.*⁶⁵

Jednou z hlavních údelů ženy je tedy role manželky, ženským úkolem v tomto světě je sloužit manželovi a vychovávat potomky, mužským údělem je ženu ochraňovat a starat se o ní po finanční stránce. K tomuto tématu se často vracela respondentka **A**: *„Žena musí být pokorná, s manželem by měla jednat tak, že i když on je naštvanej, tak ho nedráždit, neprovokovat, abyste se pak doma hádali. Žena musí být tak vytrénovaná, aby jednala vždycky mile, jemně a manžel má zase povinnost se o tebe starat a kupovat nové šperky a oblečení, protože to on by zase měl vědět, že ty potřebuješ tyhle věci. Na obou stranách jsou povinnosti.“*

Samozřejmostí v manželství je věrnost. Zákon Árijů ji zdůvodňuje takto: *„Věrné a dobré manželky se po smrti spojí se svým manželem, nevěrné se znovuzrodí jako šakalí“.*⁶⁶ Ve svém výzkumu jsem se s problémem nevěry nesečkala, to ovšem neznamená, že se v hnutí nevyskytuje – jeden z bývalých vedoucích farmy byl kvůli tomuto prohřešku proti základním principům vyloučen.

4.5.2.1 Manželské páry na farmě Kršněv dvůr

Počet manželských párů se v průběhu mého výzkumu proměňoval. Při počátečních návštěvách byla farma více obydlená, párů zde žilo šest, z toho dva s dětmi. Postupně se podle plánu některé z nich odstěhovaly, na farmě

⁶⁴ Více viz kap. 3.1, str. 12.

⁶⁵ BELLINGER, Gerhard J. *Sexualita v náboženstvích světa*. (Praha, 1998). str. 143.

⁶⁶ Tamtéž, str. 143.

zbyly tři manželské páry. Tím ale dochází k oslabení služby a větším nárokům na ty, kteří zůstávají na farmě.

Manželé pobývající na farmě sdílí společnou místnost, je-li nějaká volná. Tráví společně většinou čas jen v těchto pokojích, které vlastní. Přes den ve skupině oddaných je složité rozeznat manželský pár, příliš spolu nekomunikují, při stravování se nesedí vedle sebe podle pravidla rozdělení stran. Ani při svých posledních návštěvách jsem nebyla schopna spojit si konkrétní ženu a muže. Jediným poznávacím znamením jsou děti, které se občas odtrhnou od matky a zdržují se u otce.

4.5.2.2 Svatební obřad – *viváha* (védská svatba)

Svatby se konají dvě, jedna civilní na úřadě, s rodiči a přáteli a svatba védská s oddanými na farmě. Ta probíhá většinou rok po první svatbě a je určena pouze pro zasvěcené členy. *Viváha* je jedním z nejdůležitějších védských obřadů, má přísně předepsaná pravidla. V minulosti byla rozdělena do čtyř dnů, v současné době se v hnutí praktikuje jako jednodenní událost.

Žena se v tento den, narozdíl od běžného dne zdobí od hlavy až k patě. Je oblečena do červeného sárí (příloha II, č.15), bílá je v Indii barva smutku a neštěstí. Její tělo zdobí velké množství zlatých i jiných šperků, obličej je výrazně nalíčen a nohy a ruce jsou pomalovány *hennou* (příloha II, č.13).⁶⁷

Nejdůležitějším obřadním předmětem je posvátné ohniště a také vyvýšené místo, které slouží jako oltář. Na něm jsou rozestavěny měděné nebo stříbrné nádoby. Celé prostranství je ozdobené čerstvými květinovými girlandami, listy, ovocem a nádobami s vodou a jogurtem. Obřad začíná modlitbou kněze ke všem oddaným, aby požehnali tomuto svazku. Celý obřad je prokládán recitováním příslušných manter.

Za zvuku hudby přichází nevěsta, která má sedmkrát obejít svého nastávajícího. Ženich odhalí závoj z nevěstiny tváře a oba si vymění květinové girlandy. Poté ženich obětuje ohni *ghi*⁶⁸, žena ohni obětuje rýži a oba obejdou

⁶⁷ Rostlina používaná jako 100% přírodní barvivo.

⁶⁸ Přečištěné máslo zbavené nečistot a vody, používá se při vaření.

oheň. Muž vede ženu, která projde sedmi kruhy namalovanými na zemi moukou, při každém kroku muž pronáší požehnání pojící se ke každému z nich. Tato požehnání se pojí k síle, moci, dodržování slibů, spokojenosti, množství krav, duchovní zdraví a udržování těchto sedmi obětí. Po projití všech sedmi kruhů je obřad pokládán za skončený. Manželé potom zúčastněným rozdávají ovoce umístěné na oltáři. Po obřadu se koná bohatá hostina.⁶⁹

Při svém výzkumu jsem bohužel neměla příležitost provést zúčastněné pozorování na této důležité události, tato kapitola čerpá ze zmínek v rozhovorech s mými respondentkami.

4.5.2.3 Sexualita a rituální čistota

Ve védském učení má ženství a mužství předobraz v božském páru Kršny a Rádhy, což byla jeho nejoblíbenější milenka. Kršna je chápán jako zdroj veškeré existence – tzv. *šaktimán*, Rádha je jeho věčnou transcendentální silou – *šakti*. Jejich vztah je považován za vztah požívajícího a užívaného.⁷⁰

Sex je považován za nástroj, který oslabuje naší duchovní stránku a takto oslabený člověk se nemůže dostat ke Kršnovi. Pohlavní styk slouží jen k uspokojení tělesných potřeb a vlastní rozkoše, nedává tedy potravu lidské duši, což je ve filozofii hnutí hlavním cílem. V hnutí slouží podle regulativního principu jen jako plození dětí, tedy potvrzení hlavní role ženy, kterou má zastávat na tomto světě.

Chtíč lze tedy označit jako *máju*⁷¹, která člověka ovlivňuje natolik, že věří svému smyslovému poznání tohoto světa a uspokojuje pouze své tělesné potřeby: „*Mája tě má klamat. Jedním z jejích hlavních nástrojů je sex, protože*

⁶⁹ Více na: *Vaišnavské samakáry* [online]. 2009 [cit. 2010-03-13]. Vaišnavské samskáry. Dostupné z WWW: <<http://samskary.blogspot.com/2009/03/vivaha-vaisnavska-svatba-protoze-vivaha.html>>.

⁷⁰ FÁREK, Martin. *Hnutí Haré Kršna : institucionalizace alternativního náboženství*. (Praha, 2008). str. 101.

⁷¹ Viz výše.

tě udržuje v nevědomosti a ve vášni. V lidech rozpoutává jen hněv a aroganci. Teď se ty páry vydrží, jen aby se navzájem uspokojily, ale to funguje jen dočasně. Druhým nástrojem je pak reklama a média, ty tě zase nabádají k tomu, abys hromadila majetek. To jsou takový dva hlavní vymývače mozku. Lidi v podstatě žijou jako ty zvířata a ta mája je udržuje v iluzi, že to tak má být, že je to civilizovaný“. ⁷²Podle slov této respondentky se v dnešní době partneři navzájem jen využívají, žijí spolu často jen díky sexuálnímu uspokojení, což ale nefunguje navždy. Poté, co si přestanou rozumět v milostném životě, se rozcházejí a uspokojení hledají zase někde jinde.

Vztahy pěstovány mezi oddanými nejsou naopak založeny na pohlavním pudu, proto partneři díky svému vzájemnému vztahu mohou duchovně postupovat a rozvíjet svůj duchovní život spolu.

Velmi komplexně zpracována je problematika nečistoty při menstruaci, při níž je zakázána spousta činností. Jako *muči* (nečistá) nemůže být žena obřadníkem, nemůže zalévat posvátné tulasí při *tulasí púdže*⁷³, nemůže se při vaření nacházet v kuchyni a chodit do *pujarí* místnosti⁷⁴. Nečistým se člověk stává i v kontaktu s malými dětmi, se psem, s koňmi, také po vykonání velké potřeby a po probuzení, proto je nutné se po těchto činnostech důkladně osprchovat. Taktéž ženy s rozpuštěnými vlasy jsou označovány za nečisté.

Naopak žena čistá – *suči* může vykonávat všechny uvedené činnosti, ale v čistém oblečení (které je nutné při vaření pro Božstva) nemůže vstoupit do koupelny a na WC, v případě nutnosti se musí převléknout do nečistých věcí.

4.5.3 Mateřství

K archetypům ženství v tradičním hinduismu patří bohyně, která pro pozemskou ženu může být vzorem jako matka. Je zde ovšem zásadní rozdíl ve vztahu k moci - Bohyně je všemocná, žena společenskou mocí

⁷² Respondentka A, viz Příloha I.

⁷³ Více viz kap. 4.1, str. 21.

⁷⁴ Místnost, kde se připravují obřadní předměty – květiny, oběti...

nedisponuje. Uplatňovat ji může jen v rodině vůči mladším ženám, jinak je podřízena mužům.⁷⁵

Žena není chápána jen jako biologický „stroj“ na výrobu dětí, ale jako průvodce prvními roky života dítěte a první osoba, s níž se malý tvor identifikuje. I když v genderových studiích panuje názor, že dítě imituje silnějšího rodiče⁷⁶ v této pohlavně rozdělené společnosti je dítě automaticky spojováno s matkou. Samozřejmě, že otec se o dítě také stará, ale pro dítě je výhodnější držet se matky, pro něž je mateřský cit přirozený.

Stejně jako v manželství má i zde důležité slovo autorita. V tomto případě však není potřeba její souhlas, jde spíše o doporučení, zda je vhodné mít dítě v době, kdy se pro to manželský pár rozhodne. Jako potenciální rodiče jsou doporučováni spíše zasvěcení rodiče, protože ti jsou lépe duchovně kvalifikováni k výchově potomka, ale podle respondentky **B** je výchova spíše o srdci, není to podle ní závislé na zasvěcení.

Při jedné přednášce, kterou vedla pro obyvatele na farmě významná autorita, její účastníci řešili, jaké to je štěstí, když se někdo narodí v rodině oddaných. Za co si to ta osoba zasloužila? Podle přednášejícího jde o výsledek jeho práce v minulých životech, protože pro každého člověka je odměnou, když může vykonávat oddanou činnost. A děti, jež se narodí oddaným v komunitě, mají velkou výhodu, že budou mít zaručeno vykonávání *bhakti* již od dětství a budou vyrůstat v prostředí, kde je základem duchovní život.

4.5.3.1 Výchova dětí v komunitě

S některými respondentkami jsem se bavila o tomto rozměru života v hnutí. Zajímalo mě, v čem je jiná výchova dětí v komunitě lidí a jak chtějí matky svým dětem v budoucnu vysvětlit náboženské obřady a úplně jiný styl života než povedou děti, s nimiž se setkají ve škole či jinde.

⁷⁵ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kol. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. (Praha, 2008).

⁷⁶ OAKLEY, A. *Pohlaví, tender a společnost* (Praha, 2000).

Respondentka **C**, která je matkou dvouleté holčičky a čeká další dítě, byla toho názoru, že není velký rozdíl v tom, jestli dítě vyrůstá v komunitě a do styku s otcem nepřichází často, či nikoli. Rozdělení pohlaví též nevidí jako problém, je to součást vědecké kultury a proto je třeba to dodržovat. Sama raději pobývá mezi ženami a jejich dětmi, podle ní by se člověk neměl vázat na opačné pohlaví.

I respondentka **B** neviděla ve striktním rozdělení pohlaví problém. Výchovu dětí v komunitě vyzdvihovala, protože podle jejích slov: „...*Pro děti je super, že jeden den můžou bejt u jedný tety, můžou se střídat. I pro samotnou tu matku je to dobrý, protože si může něco dělat a oni si mezitím hrajou s ostatníma dětma. A nejsou jenom spolu jako to je v klasický rodině, tady jsme všichni jedna velká rodina, no super...*“

Podle této respondentky je před počtím dítěte nutná jakási kvalifikace, aby rodič dokázal dětem vysvětlit, proč se konají obřady, a vysvětlit mu i základní pojmy oddaného života. „*Ty děti viděj, že se tancuje, tancujou taky a jsou šťastný. Potom si i můžou vyzkoušet, co dělaj ostatní děti a pak můžou porovnávat, co je dělá šťastnější, protože do školy už chodí s nějakou tou inteligencí. Když je to děcko malý, tak tě následuje slepě, ale postupem času se začíná ptát a vysvětlit jim to musíš ty. Musíš jim vysvětlit, proč to všechno děláme. Proč si kreslíme tilak, proč ráno je dobrý brzy vstát, co jsou božstva a proč se jim klaníme...Rodič musí znát odpovědi. No a pak to dítě ví, jak to funguje, jak fungujou ty věci, který dělalo odmalička a nevyvede ho z míry, že mu někdo řekne, proč ty nejíš maso nebo něco podobnýho. On mu dá odpověď, on sám ví proč a umí to vysvětlit, ví, o co jde. Potom nemá problém, když je konfrontovanej s tím většinovým názorem...Hodně to záleží na rodiči, aby to dokázal vysvětlit, co a proč se dělá. A pak to funguje, když je to dítě ve společnosti konfrontovaný, musí bejt mezi lidma, nemůže se někde zavřít, i kdyby to rodiče chtěli, to by přece nebylo normální. Společnost jinejch lidí je v dětství důležitá...⁷⁷“*

⁷⁷ Respondentka B, viz Příloha I.

4.5.3.2 **Vzdělávání dětí**

Jedna z žen na farmě praktikuje individuální vzdělání, ostatní děti ještě nedorostly do školního věku, ale většina matek by ráda vzdělávala své děti stejným způsobem, ale většina se obává, že na to není dostatečně kvalifikována. Jako důvod upřednostňování tohoto typu výuky je uváděno zdůraznění vlivu rodiny a hodnot, jež vyznávají členové hnutí.

Domácí vzdělání funguje tak, že dítě chodí jeden den do školy, mezi ostatní děti a zbytek týdne je vyučováno doma. Rodiče si sami zvolí vzdělávací program, podle kterého chtějí své dítě vyučovat.⁷⁸

Respondentka **B**, jejíž dcera by měla do školy nastoupit příští školní rok, se k domácí výuce vyjádřila následovně: *„Já bych to ráda skloubila. Že by chodila jeden den do školy, aby věděla, co se děje venku, aby měla srovnání...A učila bych jí doma, ale to se ještě uvidí, jestli to půjde. Nejsem žádná učitelka a nevím, jak to zvládnou.“*

⁷⁸ Více na: *Individuální vzdělávání* [online]. 2008 [cit. 2010-03-19]. Individuální vzdělávání. Dostupné z WWW: <<http://www.foller.cz/individualni-vzdelavani>>.

5. ZÁVĚR

Ženy v hnutí Haré Kršna se s jeho filozofií postupem času plně identifikují. V počátcích dochází k seznámení s védskou filozofií a prostřednictvím života v komunitě se tyto znalosti realizují. Odkazováním se na zkušenější členky hnutí je vyjádřena určitá míra počáteční nejistoty, která je však oddaným životem odbourávána.

I přesto, že zde platí mužská nadřazenost, ženy mají určitá privilegia, včetně výchovy dětí. Již samotným oslovením ženy jako matky je tato role zřejmá, stejně tak, jako označení muže jako pána. V komunitě platí pravidlo genderového rozdělení, které je plně respektováno a příslušníky obou pohlaví vítáno. Důkazem adaptace na tento fenomén je nesouhlas s příliš osobním oslovením (tedy vlastním jménem) žen muži a vyžadování společného oslovení pro ženy.

K posílení identifikace s hnutím ženám slouží především sáří, které je vnímáno jako potlačitel sexuálního pudu, jež by muže mohl svést k činům neodpovídajícím védské filozofii.

Stejně jako v ostatních hindských společnostech platí i zde pravidlo endogamie, kdy si příslušníci vybírají životního partnera uvnitř komunity. Tato strategie má důkladně rozpracované předpisy, kdy je potřeba schválení sňatku autoritou. Být manželkou je pro ženu jednou z nejdůležitějších životních rolí, neboť zplození dítěte je možné až po svatbě a dítě je považováno za udržovatele védské filozofie. Děti totiž tuto filozofii přijímají procesem enkulturace, zatímco u dospělých se jedná o proces akulturace, protože hnutí se u nás začalo formovat až v devadesátých letech minulého století.

I přesto, že toto hnutí má u nás poměrně krátkou tradici, do povědomí veřejnosti se dostává ve značné míře. Je ale často přijímáno negativně, neboť na oddané je pohlíženo jako na skupinu fanatiků, tančících v ulicích a prodávajících své publikace. Jejich filozofii však zná velmi úzká veřejnost a je otázkou, zda se pohled společnosti na tuto problematiku změní.

6. BIBLIOGRAFIE

Použitá literatura:

- BELLINGER, Gerhard J. *Sexualita v náboženstvích světa*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0642-7.
- BHAKTIVÉDANTA SVÁMÍ, Prabhupáda. *Bhagavad-gítá Taková, jaká je: s původními sanskrtskými texty, přepisem do latinského písma, českými synonymy, překlady a podrobnými výklady*. Praha: Bhaktivedanta Book Trust, 1998. ISBN 91-7149-405-7.
- BHAKTIVÉDANTA SVÁMÍ, Prabhupáda. *Vědecké poznání duše*. Praha: Bhaktivedanta Book Trust, 1996. ISBN 91-7149-294-1.
- BUBÍK, Tomáš; FÁREK, Martin. *Náboženství a jídlo*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. ISBN 80-7194-800-4.
- Dingir 1/2007.
- ENROTH, Ronald aj. *Průvodce sektami a novými náboženstvími*. Praha: Návrat domů, 1995. ISBN 80-85495-29-5.
- FÁREK, Martin. *Hnutí Haré Kršna: institucionalizace alternativního náboženství*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1579-0.
- HANÁKOVÁ, Petra, HECZKOVÁ, Libuše a VĚŠÍNOVÁ, Eva. *V bludném kruhu – Mateřství a vychovatelství jako paradoxy modernity*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. ISBN 80-86429-49-0.
- CHADIMA, Martin. *Dějiny erotiky a sexuality v náboženství*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. ISBN 978-80-7041-682-2.

- KLEPAL, Jaroslav. „*Nejsem toto tělo*“. *Tělo a posvátné já u členů hnutí Haré Kršna v ČR*. Diplomová práce, Praha: FF UK, 2005.
- KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kol. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Praha: Paseka, 2008. ISBN 978-80-7185-890-4.
- LUŽNÝ, Dušan. Sociálně-ekologické prvky v hnutí Haré Kršna in: *Religio 1999*, roč. VII., č.2, ISSN 1210-3640.
- MRÁZEK, Miloš. *Děti modrého boha: tradice a současnost hnutí Haré Kršna.* Praha: Dingir, 2000. ISBN 80-902528-1-8.
- OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.
- PŘÍHODOVÁ, Magdaléna. *Sexualita v hnutí Haré Kršna, Kršna jako osobní Bůh*. Bakalářská diplomová práce, Brno: FF MU, 2007.
- SATSVARÚPA, Gósvámí. *Prabhupáda*. Praha: Bhaktivédanta Book Trust, 2007, ISBN 978-80-903829-3-0.
- VIKÁŠA SVÁMÍ, Bhakti. *Střípky tradičního indického života*. Praha: RadhaRaman, 2007.
- VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-798-1.

Internetové zdroje

- <http://www.krisnuvdvur.cz>
- www.vaisnava.cz
- www.harekrsna.cz
- <http://spok.krisnuvdvur.cz>
- <http://news.iskcon.org>
- <http://samskary.blogspot.com>
- <http://www.foller.cz/individualni-vzdelavani>
- <http://www.krishna.com>

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

I. Seznam respondentek

II. Obrazová příloha

I. Seznam respondentek

Respondentka **A**: 26 let; svobodná; na farmě 1 rok; nezasvěcená

Respondentka **B**: 30 let; vdaná; 2 děti; na farmě 11 let; prošla zasvěcením

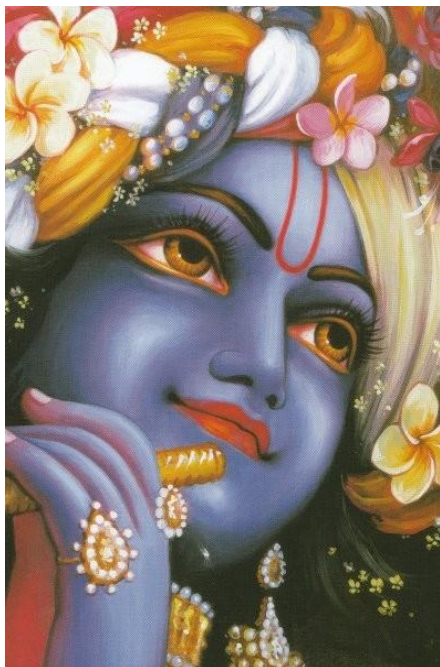
Respondentka **C**: 25 let; vdaná; 1 dcera; v současnosti těhotná; na farmě 2 roky; nezasvěcená

Respondentka **D**: 28 let; vdaná; 1 dítě; na farmě 8 let; prošla zasvěcením

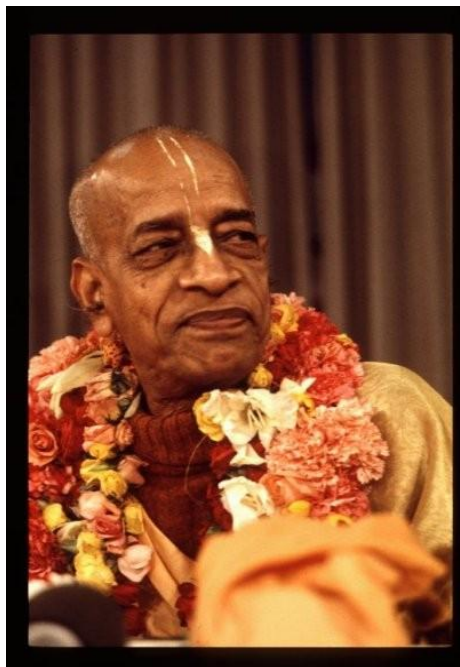
Respondentka **E**: 27 let; vdaná; bezdětná

Informátor Madhumangal dás: 27 let; žije jako brahmačárin (celibátník); na farmě 7 let; zasvěcen

II. **Obrazová příloha**

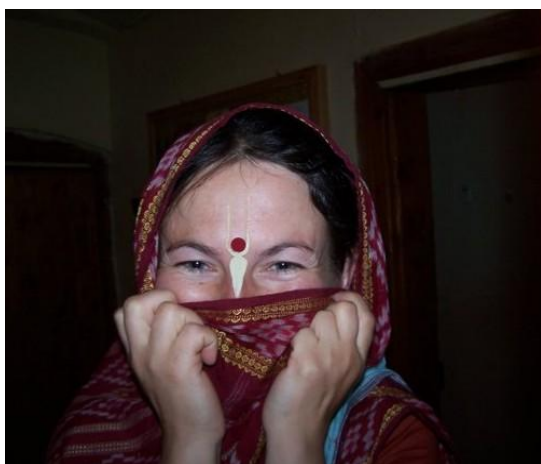
č.1 Kršna

č.2 Bhaktivédanta Svámí Prabhupáda

č.3 Farma Kršnúv dvůr

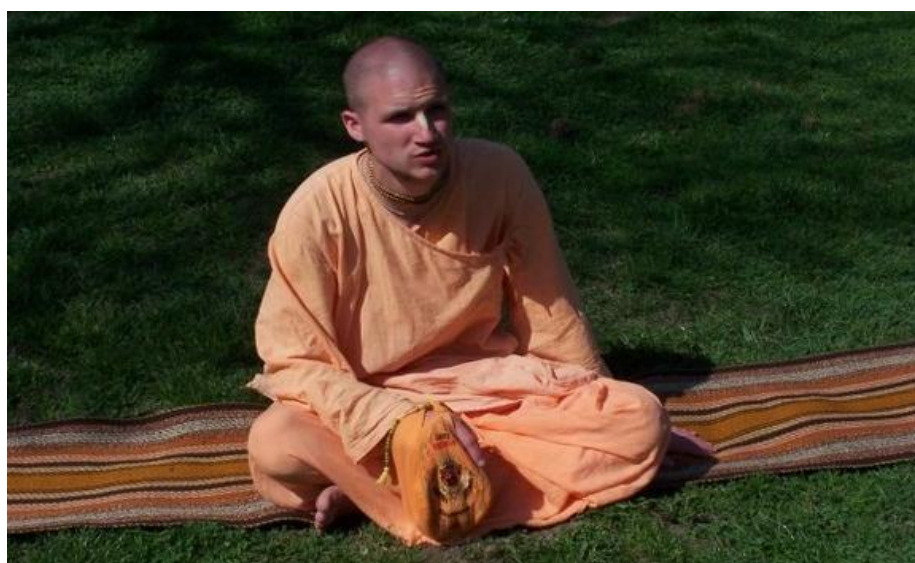
č. 4 Označení vdané ženy – binda

č. 5 Tilak

č. 6 Prasádam

č. 7 Oděv muže

č. 8 Tulasí

č. 9 Tanec při obřadu

č 10 Oděv ženy

č. 11 Obřad pro Kršnu

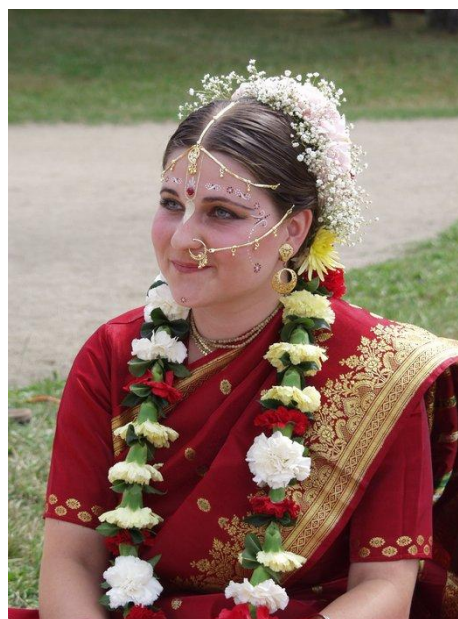
č. 12 Haré Kršna stage na festivalu Trutnov Open Air

č. 13 Svatební zdobení těla

č. 14 Svatební obřad

č. 15 Nevěsta